

KÉT ÍRÓ — KÉT VILÁG

A valóság olyan meglepetésekkel teli telt korszakában, mint amilyenben mi élünk, az ember nehezen találja meg a razuduló hatalmas olvasmányanyagban azokat a műveket, amelyek egy-egy korszakról hitelesen tájékoztatják, a világról alkotott felfogását maradandóan befolyásolják.

Pedig a mi korszakunkra is elmondhatjuk Engelsnek a reneszanszról szóló nevezetes megállapítását, hogy „olyan kor, amely óriásokat kíván és óriásokat szült, a gondolkodás, szenvedély és jellem, a sokoldalúság és tudás óriásait.”

Nem kívánunk hivatkozni a tudomány és technika szédületes eredményeire, csupán irodalmi téren kívánjuk igazolni a fentieket, amikor két nagy nép — az amerikai és a szovjet — két ma élő és kiemelkedő alkotójának — Steinbeck és Solohov egy-egy műve elemzésén keresztül meg akarjuk mutatni az utat, amely a mezőgazdaság nagyüzemi átalakítása kapcsán emberi sorsok, tragédiák útvesztőin át vezet egy nagy igazság kimondásához.

Az amerikaiak büszkéek arra, hogy irodalmukban mindig a demokratikus eszmékért és a haladásért való lelkesedés, a humanista irányzat uralkodott. Az Egyesült Államok a függetlenség szellemének jegyében született, és a híres Függetlenségi Nyilatkozat magától értetődőnek tartja, hogy minden ember egyenrangúnak van teremtve és joga van az élet, a szabadság és a boldogság keresésére.

Az is tény, hogy a valamit is számító amerikai írók csaknem egyöntetűen küzdöttek műveikben az ellen, hogy Amerika természeti kincseit a monopóliumok kaparintsák meg és tartsák ellenőrzésük alatt. Az elítélés mellett a keserűség is kiérződik a katekizmus javított szövegéből: „Isten teremtette a világot Krisztus előtt 4.004-ben, de 1901-ben James J. Hill, J. P. Morgan s John D. Rockefeller újjászervezte». Ennek az újjászervezésnek során az Egyesült Államok kapitalistái már mint imperialisták jelentek meg a világ kereskedelmi színpadán, hogy szédületes vagyonuk mellé az első világháború után a világhatalmat is megszerezzék.

Ekkor kellett az amerikai írónak, de a becsületesen gondolkodó amerikai kisémberek is, akikben egy találó megjegyzés szerint a naív demokratizmus és az őseredeti praktikus hajlam kezdettől fogva párosult — felvetni a társadalmi felelős-

ség kérdését, megállapítva, hogy a demokrácia mindaddig távoli, naív álom, amíg a tőke elállja az esélyeket és az egyenlő jogok útját.

S amíg a mamutkőcések álprófétákat szerződtettek, akik az amerikai kapitalizmus kivételes, válságmentes jellegéről jövendölgettek, amíg az ébredő munkásmozgalommal szemben a futószallag-szerű termelésre áttérő Ford-művek új jelszót is teremtettek: »Nem Marx, hanem Ford«, a »lehetséges világok legjobbika felett« is gyülekeztek a viharfelhők. 1929-től 1933-ig azután bekövetkezett a világ eddig legnagyobb méretű gazdasági összeomlása, amely néhány számadatával ronggyá tette az imperialisták hirdette illúziókat. Az amerikaiak nemzeti jövedelme a válság négy esztendeje alatt 81 milliárdról 41 milliárdra esett. Több mint 85 000 üzlet jutott csödbe, 9 millió takarékbetétet befagyasztottak, több mint 17 millió ember vált munkanélkülivé és a munkabörvesztések 26 billióra rúgtak. Természetesen a gazdasági válság következményeként a kulturális életben is katasztrófális zuhanás következett. A könyvkiadók az addig 4 milliárd új mű helyett 1933-ban már csak 100 milliót adtak ki, a New-York-i nyilvános könyvtár könyvbeszerzésre szánt kerete 250 000 dollárról 50 000-re csökkent...

Az általános gazdasági pangás, a munkanélküliek milliós tábora, az életszínvonal megdőbentés zuhanása alapjáig megvárta a hatalmas országot. A burzsoá ideológia, amely pár évvel előbb még Amerika egyedüli üdvözítő gazdasági rendjének följényéről beszélt az előregedett »Óvilággal« szemben, most megsemmisülten állt az események sodrában s csak Hoover elnök tanácsát tudta hangoztatni, ki kell várni az időt, mert a gazdasági élet egészen biztosan fellendül, hisz a jólét »a legközelebbi utcasarokról intetet.«

Az egyszerű amerikai kisémberek azonban — akit Lincoln Abraham megállapítása szerint »az Isten bizonyára szeretett, hiszen olyan sokat teremtett belőle« — nem elégedett meg ezzel a csalóka magyarázattal, hanem tömegesen csatlakozott a kommunisták vezette Ipari Szervekedési Konferencia, a CIO szervezeteibe és a farmerek is összefogással kezdték harcolni a bankok zálogjogának érvényesítése ellen.

A válságból való kilábalás első lépé-

seit Franklin D. Rooseveltnél elnöksége alatt (1933-1945) tettek meg, amikor a nagytőke támogatta a stabilizáció megteremtését, de dühösen támadta, »kommunista-barátnak« belyegezte a jóakaratu reitor-mer elnököt, mert támogatta a szakszervezeti mozgalmat, segély- és hitelakciókat szervezett, és az elnöki kezdeményezés ellensúlyozására és leküzdésére Ku-Klux-Klan és hasonló jellegű fasiszta szervezeteket hozott létre.

Szükséges volt legalább vázlatosan ismertetni a válság éveit és a Roosevelt-korszak viszonyait, mert ennek ismerete nélkül nem lehet megérteni és kellően értékelni azt az erkölcsi és szellemi forrongást, amely az irodalmi életben is végbe ment és a korszak íróival megalkotta a kor új emberét azt a hőst, aki már tudja ki ellen és miért harcol.

Társadalomban élni és társadalomtól függetlennek lenni nem lehetséges. Ezt bizonyítja az amerikai irodalom balra tolódásának országos méretű évtizede is, amelyben olyan irodalmi alkotások, első sorban regények jelentek meg, amelyek a langyos demokratizmussal szemben most már kifejezetten politikai szándékkal ábrázolják a kizsákmányoltak életét.

Ezek között kétségkívül a legnagyobb hatást elért és a legidőtállóbb alkotás John Steinbeck »Érik a gyümölcs« c. regénye. Több mint félmillió példányban elkelt regényt Amerika legnagyobb irodalmi kiállításával a Pulitzer-díjjal jutalmazták, a közönség, az átlagamerikaiak viharos tetszéssel fogadták, az Oklahomai Kereskedelmi Kamara próbálkozása és tiltakozása ellenére filmet is készítettek belőle; ugyanakkor azonban a konzervatív körök elkeseredett hajszába kezdtek, a könyvet több helyen nyilvánosan el is égetik, s ha már a tényeket nem lehet megáfalni, rásütik az erkölcselenség bélyegét, a hírhedt Spelman bíboros kiátkozza, az Egyesült Államok kongresszusa pedig nyíltan megbélyegezi.

Miről szól az az ennyire ellentétes fogadtatású könyv?

Oklahoma tagállamban felmondják a bankok a farmerek bérletét. A föld hozamának kiaknázása miatt változtatnak a gazdálkodás eddigi módján és a nagy európai export gyors használhatósága miatt a kisbirtokokon végig dühörog a traktor és a földnélkülivé vált szárazsereg szedik a sátorfájukat és új életet keresnek nyugaton. Csak nagyon messziről lát-szik Amerika földje nyugodtnak, a demokrácia csillogó leple mögött irtózatossá nyo-

mor, a szenvedés. A földjeikről elűzött farmerek és berlők földönfutókká váltak, Oklahoma száműzöttjei — akik gyökereikből kitépve már csak oki-k, haszontalanok, semmittevők — ugyanazt csinálják, mint déd- és ükapáik: nyakukba szedik a világot, új otthon keresnek Kaliforniában, az ígéretek földjén, a gyümölcsösök reklám-propagandájában nagyszerű munkaalkalmakat nyújtó országban. De míg a hajdaniaknak csak órási fizikai nehézségekkel kellett megbirkózniuk s végül is mindig kaptak jóltermő területeket, amely »senki földje« volt — most a honszerzők nem is álmodhatnak szűzföldek birtokbavételéről, minden talpalatnyi hely el van foglalva, s amit felkinálhatnak: egyedül verejtékes kezemunkájuk, de erre vagy nincs szükség, vagy a kínálat roppant versenyében csak éhbéért szegődhetnek. Az új pionirok a 66-os országút pompás betonlapjain vonulathatják pénzre tett ingóságait árán vásárolt rozoga teherautóikat a narancsos Kalifornia felé. Új hősköltevényükből elmaradnak az ősökre jellemző járatlan őserdőkkel, vízmosásokkal, fenevadakkal való küzdelemek. Helyettük munkanélküliséggel, a kizsákmányolással, a helyszűkével, a haszonvágy látható és láthatatlan eszközeivel kell viaskodniuk. Küzdelemnek azonban ez a szörnyűbb és megalázóbb, mert nem a természet hanem az ember idezi föl.

Dermesztő világ ez, ahol az ember az embernek farkasa, s ebben a világban ismertet meg bennünket az író a hatalmas tömegeket szimbolizáló 12 tagú Joad-családdal. Ez a család ugyanis a közönség sejtje, millió család pedig az adott korszakban a gép és az azt mozgó társadalmi rendszer ellen küzdő koldus Amerika.

A család egyetlen ereje (és ez az erő sokszorozza az egyén erejét is) az, hogy összetart. Fogcsikorgatva, lesujtva a szenvedésektől, mégis tudva, hogy megmaradásának egyetlen lehetősége, ha tudatosítja magában a szívós és legyőzhetetlen élniakarást. Ezek a nyers, elcsigázott, éhez embereket szinte félelmetesen tudnak szeretni és ezzel olyan erkölcsi erődítményt építenek fel magukban, amelyet lehetetlen összerombolni. A családhoz tartozó Casy, a prédikátor, az idők folyamán egészen másként kezdi látni a keresztény tanítást, a Szentlelket, Jézust, Istent. Szeretem-e Jézust? kérdezi önmagától. — »Nem, nem ismerem senkit, akit Jézusnak neveznek... Szeretni csak az embereket szeretem. Meglehet, a Szentlélek nem más,

mint az emberi lélek. Meglehet, hogy az egész emberiségnek egyetlen nagy közös lelke van, és annak a része mindenki.

A regénynek nyilvánvalóan legszínesebb figurája Joad asszony, az anya, aki szinte muzstikus életigénylésével erősebb és bölcsőbb minden férfinál. Ő tartja össze a hosszú és reménytelen vándorútban a közösséget, amíg utak mellett táboroznak, megkönnyebülve, ha akad egy kis munka, narancs vagy gyapot szedés, hogy aztán pár napi nyugalom után ismét kezdődjék a szenvedés. Útközben a nagyatyja és a nagyanyja meghalnak, Connie, a fiatal férj megszökik, mert nem bírja nézni a család tehetetlen nyomorúságát, Sáronrózsája halva született gyermeket hoz a világra, nemegyszer megkísérti a család egyik-másik tagját a bűn is, de az anya mindig megtalálja az egyetlen helyes cselekedetet, amellyel megakadályozza a teljes széthullást. Sőt azt látjuk, hogy a család nincs bezárva önmaga láncába. A testvériesség, a segíteni akarás összehozza azokat, akik ugyanazon sors terhei alatt nyögnek. Az emberi nyomorúságban a szeretetnek az összefogásnak olyan példái ragyognak föl, amelyek láttán melegséget érzünk a szívünk körül, az embert nem lehet teljesen farkassá aljasítani, önmagában hordja egy igazságosabb világ ítéletét.

Steinbeck azonban ebben a regényében is tudtunkra adja szilárd meggyőződését: nem elég a szegényember pusztá elniakarása, a szegénység helyzetének intézményes megjavítására van szükség. Ezért bármennyire megkapó is a regény befeljező képe amikor Sáronrózsza teitől duzzadó mellére fogadja az éhhalálal küzdő öregembert, a szegények egymásutaltságának ez a gyönvörű szimboluma csak az ösztönös összetartást példázza.

Sokkal lényegesebb a család idősebb fiu tagjának Tom Joadnak az útja, aki négy évig ült börtönben, mert ittas állapotban öszerekedett a szomszéd farmer fiával és egy lapáttal agyonütötte. A börtönben kommunistákkal ismerkedett meg, a hosszú nyugati vándorlás során Casyval, a primitív szocialistával, a mártírhálálba futó sztráikvezetővel tart kapcsolatot és felismeri, hogy aktív harcra kell szervezkedni a fennálló rendszer ellen. S bár az ő sztráiktoróként dolgozni kényszerülő emeberei még híjával vannak az osztályvön-tudatnak, ha Tomban még csak homályosan él is az elhatározás, hogy ő is munkásszerző lesz, az olvasó azzal a hittel teheti le a könyvet, hogy a "gyümölcs

érik» és Amerikában sem "késheet a szüret-sokaig.

Tom és társai meg fogják találni a termelési viszonyok anarchiájából a kivezető utat, mert felismerik, hogy népük úgy él, mint a disznó, a jó termőföld pedig parlagon hever, s egy embernek millió holdja van, amikor százezer jó gazda éhen pusztul. "Felismerik és azon tünődnek, hogy mi lenne, ha valamenyien összeállnának és ordítani kezdenének. Tom pedig azzal a hittel és fogadalommal tünik el az ismeretlenségbe, hogy: "Ott leszek mindenütt, ahol harcolnak. hogy éhes emberek betevő falathoz jussanak. Ahol a rendőr megver valakit, én is ott leszek. . . Ott leszek haragos emberek kiáltásában, s az éhes gyerekek nevetésében, amikor hallják, hogy kész a vacsora. És ott leszek amikor népünk a maga termését eszi és a mazaépítette házában lakik."

Steinbeck stilusa elkerül minden érzelmi pátosz, de sohasem közömbös hősei sorával szemben, nem húzódik meg személytelenül, hüvös távolságban az események mögött. Kalifornia, az események színhelye az írónak is szülőföldje. S bár értelmiségi családból származik, végig próbálta a mezőgazdasági szezonmunkás, a pénzbeszedő, a kömüvesipari segédmunkás életét, és 1936-38 között hónapokat töltött a földművelel elűzött idénymunkások között mint újságíró. Tehát jól ismeri azt a világot, amelyben élnek, s amikor róluk ír »ő maga a néni Tüdia mit tesz-nek mit gondolnak, annálkül, hogy megkérdezné őket, mert azt gondolja, amit ők gondolnak."

Ennek az írónak legkiemelkedőbb munkája a fentebb vázlatosan ismertetett "Érik a gyümölcs." Egy kérdés azonban még feltétlenül válaszra vár. Az író, műve megjelenése után azzal "gyanúsították", hogy kommunista. Steinbeck több alkalommal határozottan kijelentette, hogy nem kommunista, már csak azért sem, mert az egvény szabadságát tekinti a társadalmi fejlődés hajtóerejének. Véleménye szerint a világot nem lehet megjavítani, szükségszerűen olyan, amilyen, tehát nem tragikus, hanem csak elszomorító. És ez a mélységes pesszimizmus, hogy az ember nem képes tudatosan befolyásolni a történelmi fejlődést, adja az író útjának ellentmondásait. Amíg korábbi regénye, a "Késheet a szüret» hősei: Mac és Jim, két tudatos pártmunkás állanak az események élen, és példájuk eredményeként a tanulatlan munkásságban is megerősödik az osztályvön-tudat, bukásra ítélt mozgalmuk-

kal is elhintették a szervezkedés szükségességének gyümölcstermő magvait, addig Steinbeck későbbi műveiben visszavonulót ívat. A forradalmi mozgalmak támogatása helyett reformista törekvések szószólója lesz. Ez a magatartás és állásfoglalás a roosevelti politikában leli, ha nem is teljesen elfogadható magyarázatát, de az olvasó szeretné remélni, hogy Steinbeck hú lesz önmagához és következő regényeiben megvalósítja az író önmaga által megfogalmazott célt: "Az író kötelessége, hogy felemeljen, hogy nagyobbá tegyen, hogy bátorítson..." mert "a nagy irodalom olyan, mint a bot, amire támaszkodhatunk, mint az anya, akitől tanácsot kérhetünk, ez az a bölcsesség, ami a botladosz batorságot felemeli, az erő az erőtlenségben és bátorság a gyenge gyavaság leküzdésére."

Ha az amerikai irodalom általános jellemzőjeként a demokráciázmust emeljük ki, akkor a szovjet irodalom legjellemzőbb vonása az élettől való szerves kapcsolata. Ez a kapcsolat nem gyökértelen hisz a nagy orosz realista írók Puskintól kezdve mindig éreztették, hogy az irodalom ügye nem lehet csupán az író egyéni ügye, és ezért éreztették a forradalmi népmozgalmak lékéseit és egy igazságos társadalmi rendszer elérésének reménye tette embe riessé könyörtelen bírálókat koruk társadalmával szemben.

Az a megdönthetetlen igazság azonban, hogy a társadalmi élet haladó régi és a születő új között folyó állandó harc folyamata, soha olyan világosan nem mutatkozott meg, mint a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után.

A győzelmes proletárforradalomban az ember le tudta rombolni egy évszázadokon át megcsontosodott, embertelen társadalmi rendszer hatalmi építményeit, de nyílt maradt a kérdés, hogy a rombolás után és helyén fel tudja-e építeni azt az újat, amely a kor hősnéke, az életszere tő, forradalmár munkásembernek mindenben megfelel, s amelyben az évszázadokon át annyiszor meggyalázott dolgozó ember neve tényleg büszkén hangzik.

Természetes dolog, hogy egy olyan világtörténelmi jelentőségű változás, mint az osztálytársadalmakból az osztály nélküli társadalomba vezetni az emberiséget, a régi és az új harcát az irodalomban is csak még hevesebbé tette. E harcok során kristályosodott ki egy új művészeti irányzat, a szocialista realizmus, amely megköveteli az alkotótól, hogy a valóságot forradalmi fejlődésében, igaz, történetileg

konkrét módon ábrázolják, és állásfoglalásukkal az irodalmi munkát az egyetemes proletármunka részévé tegyék.

Ennek az új történelmi korszaknak és irodalmi irányzatnak legnagyobb élő képviselője Mihail Solohov. Írói állásfoglalásáról az SZKP XX. kongresszusán nyilatkozott: "Rólunk szovjet írókról dühödt ellenségeink külföldön azt hiesztelik, hogy mi a párt parancsára írunk. A dolog azonban kissé másképpen áll: Mi mindannyian szívünk parancsára írunk, de szívünk a párté, szeretett népünké, amelyet művészetünkkel szolgálunk."

Ez a szolgálat Solohovot elválaszthatatlanul összefűzi a doni kozákság hazájával. "A donvidéken születtem — vallja önmagáról — ott nőttem fel, ott alakult ki bennem az ember, az író, ott nevelődtem, mint nagy kommunista pártunk tagjai és így vagyok hatalmas nagy hazánknak hú fia. De büszkén mondom, hú fia vagyok a Don-vidéknek, az én szűkebb hazámnak is."

Ebbe a szűkebb hazába vezet el bennünket a "Feltört ugar" c. kétkötetes művében — az első kötet 1932-ben jelent meg s nálunk "Új barázdát szánt az eke" címen ismert — amelyben a kozákság társadalmi átalakulásáról, a szocialista gazdálkodásra való áttéréséről beszél. Az első kötet megírása után az az érzés nyugtalanította az író, hogy regénye, amely a kolhoz-életnek csak kezdeti mozzanatait rajzolja meg elmaradt az élettől. "Amikor végére jutottam az első kötetnek — írja — az elé a dilemma elé kerültem, hogy most már nem az a fontos, nem az izgatja az olvasót, ami akkor. Arról írok, hogyan keletkeztek a kolhozok, most azonban már a munkaegységek kérdése merült fel... -az események túlnőnek az embereken — ebben rejlik a feladat nehézsége." Ez a felismerés készítette, hogy bár csak harminc évi munkálkodás és késés után, de a második kötetel fejezze be nagy művét.

A regény cselekménye 1930-ban kezdődik, színhelye egy kis Don menti kozák falu Gremjacsi Log. A "Csendes Dón" vidékén már "a fű elfedte a sírokat — az idő múlása elfedi a fájdalokat" és hosszú harcok után kezdődik a még nagyobb harc: a mezőgazdaság átszervezése során a teljes kollektivizálás. Erre a munkára küldi ki a járási pártbizottság Davidovot, a Putyilov gyár lakatosát, ama "huszónöt ezer" pármunkás egyikét, akiket a kollektivizálásra toboroztak.

Feladata igen nehéz. A faluban van már

egy törpe szövetkezet de a három kommunista partsejt titkara Makar Nagulnov maga állapítja meg, hogy ez a szövetkezet "csak csúfsága a kollektív gondolatnak." A legszegényebbek vannak benne, mindössze négy ló meg egy pár ökör jut tizennyolc tanyára. Szegényes felszerelésükkel nem tudnak hozzájárulni az ország kenyérszükségletének előteremtéséhez, hisz sovány földjükből saját családjuknak sem tudnak emberi életet kikényszeríteni. Eppen azért van szükség az erős szövetkezet megteremtésére, hogy minden kis és középparaszt bevonása után, a gépek segítségével, virágzó életet tudjanak teremteni a nyomoruság helyébe. A terv megvalósítása nem olyan egyszerű, mint amilyen szép. Sok-sok kis embernek kell megjárni az igazulás útját, hogy eljusson a felismerésig, ahová Konrad Majdannyikov, a józanészű középparaszt eljut: "Ti azért vagytok a kolhoz ellen — mondja az ingadozó szemébe — mert az apró piszkoz udvarotok elzárja előletek a szép világot: kicsi, de az enyém. A kommunista párt új életbe akar benneteket vinni. De ti úgy tesztek, mint a vak borjú: odavezetik az anyja tőgyéhez, de a borjú rúg és elfordítja a fejét. De ha a borjú nem akar szopni, meg fog döglenni."

A szövetkezet megalakulása után megkezdődik a harc a szegénység ellen az új életért. Ennek a harcnak ló irányítója Davidov, az egyszerű munkás, akit meggyőződése belső liza fűt, ügyes, jó szervező. Szereti az embereket, felismeri képességeiket, hisz bennük es neveli őket. Cselekedeteinek irányvonalát a párt határozza meg, de végrehajtásuk során meghallgatja a nép, a kollektíva tanácsát is.

Munkájában segíti a forradalomért háttartalan odaadással küzdő lelkesedő Nagulnov, aki saját hite szerint "egészen a világforradalomra van felajzva" de féktelen vérmérséklete, politikai éretlensége miatt olykor igen súlyos hibákat követ el. Rá aztán igazan érvényes a megállapítás: "A pokol utjai is jóindulattal vannak kövezve." Jóindulatú sokatákarása időnként észlelve szélsőségekbe sodorja: hol azt ajánlja, hogy lőjék agyon azokat a kozákokat, akik levágják a tehenüket, hogy ne kelljen a kolhozba adniuk, hol revólverrel fenyegetözve gyűjti be a kozáoktól a gabonát, máskor meg keresztül viszi, hogy a "tyukok is éljenek a kolhozban" és a háztáji gazdaságok kifosztásával csak növeli a fájdalmat a jószág, a hajdani tulajdon iránt. Sorsa feltétlenül a bukás lenne, ha Davidov mérséklő irányítása mel-

lett le nem higgadna, negatív tulajdonságai helyét pedig át nem vennék azok a pozitív jellemvonások, amelyek miatt az olvasó megkedveli ezt a lépésről-lépésre fejlődő, önmaga álmát, a kommunista embert mindinkább megközelítő alakot.

Davidov másik segítőtársa Razmjotov a falusi szovjet elnöke, akiből gyakran hiányzik az akarat és a kitartás, de Davidov példája nyomán fokról-fokra szilárdul jellemle, izmosodik egyénisége. Solohov elsősorban a két utóbbi szereplőn keresztül mutatja meg a szocializálódó falu növekedésével járó sajátos betegségeket, amelyekben a politikai iskolát még csak akkor kezdő falusi kommunisták kezdetben szenvedtek.

A három fő alak mellett a pozitív hősök között jelentős szerepet kap a műben Majdannyikov, a középparasztság képviselője, aki a párt tanításának hatására leküzdli magában a magántulajdonhoz való ragaszkodást, és az ügyszó való hűség csatlakozásával szépen példázza a parasztságnak a munkához való szocialista ednállását.

Az ő irányításuk és példájuk nyomán vívják harcukat a regény hétköznapi emberei, akiknek olykor könnyebb véghezvinni a mindennapok hőstetteit, mint megmagyarázni, tudatosítani tenni az élethez, a munkához való új viszonyukat.

S míg a regény egyszerű hősei a jövőért küzdenek, nem áll tétlenül az ellenség sem. Polovcev a volt fehér százados és Latyevszkij kozák tiszt létrehozák a "Don-haza felszabadítása szövetségét" és híveiket megesketik, hogy utolsó csep vérikig küzdeni fognak a kommunisták, a keresztény vallás esküdt ellenségei és az orosz nép elnyomói ellen. Szállásukat Jakov Lukicsnál, az egyik legjobban dolgozó középparasztnál ütik fel, aki haidan Polovcev katonája volt, és innen szervezik az egész vidékre kiterjedő összeesküvésüket. Ahol tehetik ártnak és mindeniül igyekeznek beépíteni embereiket. Jakov Lukics Polovcev tanácsára belép a kolhozba, szakismerete révén szerzett tekintélye alapján hamarosan a kolhoz vezetőségébe is beválasztják és ettől kezdve nem tud szabadulni kettős élete terhéért. Pedig időnkint a munka magával ragadta. Alkotni akart, a legkülönbözőbb tervek születtek meg a fejében, de szeme előtt egyre ott látta Polovcevet, mint egy dombon ülő dögkéselyűt, komor és rettentő magányosságában. Jakov Lukics kényszereedett odaállása nem egyedül álló. Az ellenforradalmárok táborát nemcsak a bosz-

szút lihegő kulákok növelik, hanem sok kozák is odakényszerül, aki az intervenció háború alatt viselt ellenforradalmi dolgai miatt fél a kommunista rendszer felelősségrevonásától.

Ezek közül sokan el is gondolkoznak azon, hogy hejyes ügyet szolgálnak-e? S belső harcuk eredményeképpen a külföldi fegyverek erejében reménykedő feher tisztekkel szemben felülkerekedik bennük az igazság felismerése, hogy a komunisták az ő fajtájukból valók, megértik egymást, s jobb ha veszekedéseiket maguk között intézik el és nem bíznak az idegenekben, akiket az esetleges siker után talán még vasseprűvel sem tudnak kiséperni Oroszországból.

Az ellenforradalmi felkelők számításait alaposan keresztülhúzza a párt irányvonalaiban történő egészséges változás. Amikor a kozákok azt olvassák, hogy a falú türelmetlen vezetői követték el a hibát, ők kényszerítik erővel a kolhozba a népet és a sok középparaszt kisajátítása is törvénytelen volt — nem csatlakoznak a felkeléshez. Igaz — mondogatják — meg kellett volna érteni a hatóságoknak, hogy erőszakkal legfeljebb egy lányt lehet megkapni, és nem egy egész népet, de ha mindez nem a központi bizottság jóváhagyásával történt, nincs ok a fegyveres felkelésre. Ugyanakkor helytelenül ítélve meg saját jövőendő útjukat nemcsak az ellenforradalomnak, hanem sokan a kolhozoknak is hátat fordítanak.

Egy hét alatt több mint százan lépnek ki és visszakövetelik a bevitt földet és jószágot is. A Gremjacsi Log-i kolhoz a legválságosabb napjait éli. S amikor az amúgy is keservesen összegyűjtött vetőmagból a felesleget külsőnképpen át akarják adni a vezetők a szomszédos kolhozoknak, felzendül a falu. A felkorbácsolt indulatok kitörnek, az összegyűlt asszonyok és kozákok Razmjotnovot a pincébe zárják, a közösség vagyonát védő Davidovot véresre verik, a raktárakat pedig kifosztják. Esztelen pusztításuknak Nagulnov és a milícia vet véget, az uszítás főkolompasait letartóztatják és a megtévedt parasztok visszaviszik a széthurcolt magot. Davidov pedig jószágos szemrehányással leckézteti meg a rendbontókat, de nem gondol arra, hogy a megtévedt középparasztokat is tudatos ellenségnek tekintse. A kolhoz szilárd törzsére támaszkodva ismét megindítják a munkát, „az van a szovjet hatalom mellett, aki holnap ismét kimegy a földekre» jelszóval.

Az első kötet eseményei során eldőlt a

mellette vagy ellene « kérdés, a második kötet arra ad választ, „hogyan mellette.” A gondok nem lesznek kevesebbek, csak mások. Davidovéknak nem elég érvelniök a kolhoz mellett, példát is kell mutatniok. Davidovnak pl. bele kell tanulnia a mezőgazdasági munkába, s vezetőszerepe kényszeríti arra is, hogy megértse: magánélete közügy is, nem folytathatja viszonyát Luskával, Naguinov egykori feleségével. Megnő a szerepe az ipari munkásságnak is. Salijnak, az egyszerű kovácsnak alakja előterbelép és ezt nemcsak szilárd, elvhu magatartása indokolja, hanem az is hogy mint szakember, ő a közös gazdálkodás technikai feltételeinek egyik megteremtője.

Nagulnov a világforradalom győzelmébe vetett hittel továbbra is angolul tanul hogy a forradalom győzelme után anyanyelvükön köszönhesse a felszabadult népeket, s bár különösegeiből sokat megőrzött, a mindenapok problémái között okos higgadsággal igazodik el.

Ellentétben az első kötet meglehetősen komor hangulatával, a második kötetben valami különös melegség vonul végig.

A szocialista humanizmus és az ügy végső diadalába vetett töretlen hit olyan kitérőket enged meg az írónak, melyek talán sokszor lényeges dolgokról terelik el a figyelmet, de ugyanakkor megajándékoznak a derű megnyugtató boldogságával. Olyan játékos nyugalmat tükröznek ezek az oldalak, aki biztos a győzelmében és ezeket a pihenőket különösebb kockázat nélkül is megengedheti magának. Elsősorban Scukár apó ábrázolásán keresztül árad ez a legyőzhetetlen derű, oldalakon át fecsegteti ezt a hol tudálékos, hol nagyotmondó öreget, aki nagyon emlékeztet némely népmesei hősünkre is. De ugyanigy simogató szeretettel tréfálkozik a kövér szakácsnövel, ugyanez a szeretet árad a kis tanítónő felé és ezzel hozza emberi közelségbe Nyesztyerenkót, a pártbizottság titkárát is.

Hit a szocializmus győzelmének ügyében, nemcsak az eszme vállalása, hanem az eszmét megvalósító ember vállalása is, aki hibákon, botlásokon keresztül képes önmaga fölé magasodni és a szó legteljesebb értelmében sorsa, a történelem irányítója lenni, ezek a jellemzői Solohov emberábrázolásának. Az ő emberei nem felmagasztosított hősök, de híven teljesítik a párttól kapott parancsot és ha harcukban érvényesülnek is a társadalom töretlen fejlődéséből adódó igazságtalanságok, ha a regevény végén Davidov és Na-

gulnov életüket is áldozzák az ellenforradalmárok felszámolása során — az olvasó nem érez semmi pesszimizmust. Mert bár...nem énekelnek többet a doni fülemülék az én szívemnek oly kedves Davidov és Nagulnov örömeire, nem züg nekik többé az érlelődő búzatábla, nem csobog többé kövein az a névtelen patak, amely valahonnan Gremjacsij horhos felső végétől folyik...» Gremjacsij Log lakói valóra váltják most már Davidov nélkül is annak álmát, megvalósítják a szocializmust.

Két világ tárulkozott ki előttünk a fentiekben vázlatosan ismertetett két nagy kortörténeti regényben. Mind a kettő a valóság talaján állva mutatja azt a felelősséget, amellyel alkotói a mátt ábrázolva a jövőt formálgatják.

„Előttec a világ, ragyognak a tárgyak, nyald meg a ceruzád” — javasolja Ilylyés — és a maig is szülőfalujában, Venszskáján élő Solohov, valamint a napsugaras Kaliforniában, tanyabirtokán letelepedő Steinbeck életmódjukkal is igazolják, hogy az írók csak akkor kerülhetik el a sematikus ábrázolás buktatóit, ha a nép között élve, a mindennapi élet útőerőn tartva kezűket, a társadalmi haladásért érzett elkötelezettséggel írnak. Ezért volt már 1935-ben, az első amerikai írókongresszus alapkérdése az író és a társadalom viszonya, és ezért követelte annyiszor, legutóbb a XXII. kongresszuson Solohov, hogy az írók a meddő írószövetségi viták helyett éljenek a nép között. és művészetükkel, problémakeresésükkel nőjjenek fel a kor magaslatára.

A két regény azonos időben játszódik: Steinbeck regényeinek hősei azonban egy viszonylagos békés jóléttől zuhanak a létbizonytalanság reménytelenségébe. Solohov parasztjai pedig a cárizmus zsarnoksága, a világháború borzalmi és az intervíziós háborúk pusztításai után a nincstelenség mélyéről indulnak a közösségi munka biztosította jólét felé. Mind a két regényben nagy szerepük van a gépeknek. De míg Steinbeck farmerjeit a reménytelenségbe kergetik a nagyobb profit érdekében dübörögő traktorok, addig Solohovnál majd feltörök az ugart, elvetik a szocialista jólét magvait, szolgálói lesznek az ember felemelkedésének.

Mind a két könyv a mezőgazdaság nagyüzemi átalakulásának regénve. A Salamis-völgy hatalmas gyümölcsöseiben, az amerikai országutak mentén elterülő

földeken azonban a láthatatlan szörny, a „Bank” végzi ezt az átalakítást néhány ezer üdve érdekében, míg a csendes Dón vidékén az okos nép gyülekezete formálja, alakítja a maga sorsát a „nagyobb rész” boldogulása érdekében.

Nálunk Magyarországon sokan vannak olyanok, akik megigézzettjei az amerikai „fölelynek”, s mint valami utóélettelhetetlen álomról beszélnek a nyugati világ életformájáról. Azt hiszem ezek nagy figyelemmel olvashatják Steinbeck tudósítását, különösen, ha még azt is hozzászámítják, hogy az író adatainak ellenőrzésére kiküldött detektívek még szomorúbb helyzetről számoltak be, mint amilyent a regény fest. Steinbeck pedig nem kommunista, de mint becsületesen gondolkozó ember, akit szociális érzéke a kisemberek sorsához kötelez, jól tudja, hogy a világon minden „változás útján megy végbe... és a világegyetem természetete semmit se szeret, annyira, mint megváltoztatni a meglévő dolgokat... Mert minden, ami van, bizonyos értelemben csak a magja annak, ami lesz.” A „meglévő dolgok megváltoztatásának” óhaja, előbb vagy utóbb arra fogják kényszeríteni Steinbecket is, hogy leüljön ahhoz a „kerek asztalhoz”, amelynek gondolatát Solohov vetette fel, még 1956-ban.

Solohov megfogalmazása szerinti az írókból hiányzik az egyéni felelősség érzése azért, amit az egész irodalom csinál, és hogy ez a kölcsönös közömbösség eltűnjön, szükség lenne egy kerekasztal konferencia összehívására, ahol meghatároznák az írók feladatait, kölcsönösen kicserélnék gondolataikat és a többnyelven beszélő világban egyelőre leginkább az írók között megteremténék az együttműködés feltételeit. Ez a felhívás, bár nagy visszhangot keltett, még messze van a megvalósításhoz. De, akik figyelemmel olvassák el Steinbeck és Solohov fent ismertetett két művét, azokban elevenen él a remény, hogy ez az összetalálkozás be fog következni. Mert bár a két szembenálló világ társadalmi rendszere között antagónisztikus ellentétek vannak, a mutatkozó különbségek ellenére is a két világ békében megférhet egymás mellett. S ha békés gazdasági versengésüket nem zavarják a háború rémei, győzni fog az életképesebb, de ennek a harcnak „erő gyümölcsei” mindenképpen az egész emberiséget fogják gazdagítani.

Csukly László